

بسمه تعالی
سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی

مروری بر

کتاب و کتابخوانی

در فدراسیون روسیه

رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در فدراسیون روسیه

شهریور ۱۳۹۴

فهرست

- ۲ ..... مقدمه
- ۳ ..... وضعیت کلی نشر کتاب در روسیه
- ۵ ..... شاخص های کمی چاپ و نشر در روسیه
- ۱۵ ..... ناشران کتاب در روسیه
- ۱۷ ..... شبکه توزیع کتاب
- ۲۳ ..... چشم انداز توسعه بازار کتاب الکترونیکی در روسیه

مقدمه

امروز در جمهوری اسلامی ایران یکی از مسائل مهم فرهنگی، که از دغدغه های مقام معظم رهبری نیز محسوب می شود، بهبود نرخ مطالعه مفید و به بیان دیگر بهبود شاخص کتابخوانی است. در این جهت مطالعه تطبیقی وضعیت کتاب و کتابخوانی در کشورهای دیگر به درک بهتر وضعیت این حوزه و کسب تجارب دیگران برای بهبود این شاخص در ایران کمک خواهد کرد. فدراسیون روسیه از کشورهای پیشرو جهان در حوزه کتاب و کتابخوانی محسوب می شود که از جهت نشر کتاب و روند کتابخوانی دارای ظرفیت و تجارب قابل توجهی است. آگاهی از وضعیت کتاب و کتابخوانی روسیه، علاوه بر ایجاد زمینه برای مطالعه تطبیقی، به شناسایی زمینه های همکاری و گسترش مبادلات میان دو کشور در این حوزه، کمک خواهد کرد. بیست و هشتمین نمایشگاه و بازار بین المللی کتاب مسکو که از تاریخ ۱۱ لغایت ۱۵ شهریور ماه ۱۳۹۴ با حضور ایران به عنوان میهمان ویژه برگزار می شود، و حضور جمعی از اهالی حوزه کتاب ایران در این نمایشگاه، بهانه مناسبی بود تا رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در فدراسیون روسیه با استفاده از منابع معتبر، به تبیین وضعیت کتاب و کتابخوانی در این کشور بپردازد. آنچه در اینجا آمده است، ترجمه مطلبی برگزیده از یک گزارش جامع در خصوص وضعیت کتاب و کتابخوانی در روسیه است که برپایه آمار و اطلاعات منتشر شده توسط آژانس فدرال چاپ و نشر فدراسیون روسیه^۱، تدوین شده است. امید است این مختصر برای علاقمندان و متخصصین امر مفید واقع شود.

---

^۱. آژانس فدرال چاپ و نشر و ارتباط جمعی یکی از ارکان اصلی وزارت ارتباطات و رسانه های جمعی فدراسیون روسیه است که با اندکی تسامح می توان آنرا همتای معاونت فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی جمهوری اسلامی ایران، به حساب آورد.

وضعیت کلی نشر کتاب در روسیه

فرهنگ کتابخوانی در روسیه قدمتی طولانی دارد. یکی از دستاوردهای دوره هفتادساله حکومت شوراهای، ترویج فرهنگ کتابخوانی بوده است، به طوری که تا چندین سال پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و تغییر سبک زندگی مردم این کشور، فرهنگ کتابخوانی در زندگی مردم جایگاه خود را حفظ کرده بود. مطالعه در حین سفرهای درون شهری از عادات قابل توجه مردم بود. اما بررسی ها نشان می دهد در سال های اخیر با تغییر شرایط و سبک زندگی مردم و با شکاف حاصل شده در نگرش نسل های مختلف، کاهش تعداد کتاب ها در دستان مردم و جایگزین شدن آن با دستگاه های الکترونیک ملموس و قابل مشاهده است. از نظر کیفیت مطالعه و آثاری که مورد مطالعه قرار می گیرند نیز نوعی سیر نزولی مشاهده می شود. امروز وجه غالب ادبیاتی که مطالعه می شود، ترجمه کتاب های خارجی بویژه غربی، رمان های جنایی و نه چندان سطح بالا از نظر سبک ادبی، و یا متون تخصصی مرتبط با کار و تحصیل افراد هستند. آثار ارزشمند نویسندگان کلاسیک و یا نویسندگان مطرح معاصر کمتر در دست افراد مشاهده می شود. این شرایط سبب شده تا موضوع کتابخوانی و روند نزولی نشر کتاب و توجه به کتاب های چاپی، در بسیاری از محافل کارشناسی این کشور به بحث و بررسی گذاشته شود.

در سال های اخیر، فعالیت شاخه کتاب در روسیه به شدت تحت تاثیر عوامل منفی قرار گرفته است که از بین آنها می توان به *افت توجه به کتابخوانی*، کاهش تعداد فروشگاه های کتاب، دزدی کتاب در سایت های اینترنتی و ... اشاره کرد. با وجود

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۴

اینکه عوامل نامبرده در سال ۲۰۱۳ نیز وجود داشتند، اما شاخه کتاب رشد پایدار خود را در برخی شاخه‌های کلیدی حفظ کرده بود و حتی شاهد موفقیت‌هایی به نسبت پنج سال پیش از آن نیز بودیم. یکی از حوادث مهم و گواه حیات مجدد این شاخه در سال ۲۰۱۳ کند شدن سیرنزولی حجم کتاب به نسبت سال گذشته بود. علاوه بر این، دوبرابر شدن حجم کتاب‌های الکترونیکی به صورت قانونی نیز نشان از بوجود آمدن تجارت مستقل کتاب در زیرشاخه صنعت چاپ الکترونیکی دارد.

در این مطلب سعی ما بر این است که نتایج شاخه صنعت کتاب و بویژه پویایی نشر کتاب و بروشور در بازار و عناصر مختلف آن را بررسی کرده و شاخه‌های نشر کتاب نسبت به جمعیت، جایگاه روسیه در صنعت نشر، روند نشر کتاب طی سال‌های گذشته و نیمه اول سال جاری و همچنین ذائقه مردم روس در کتابخوانی را به طور کوتاه معرفی کنیم.

مطالب حاضر بر مبنای گزارشات و آمار ارایه شده توسط اتاق کتاب روسیه^۲، آژانس فدرال چاپ و نشر و ارتباط جمعی و پایش بازار کتاب توسط آژانس مذکور، همچنین بر مبنای پژوهش‌های صورت گرفت توسط مجله «صنعت کتاب» به طور مشترک با اتحادیه کتاب روسیه تهیه شده است.

---

^۲ Книжная Российская Палата

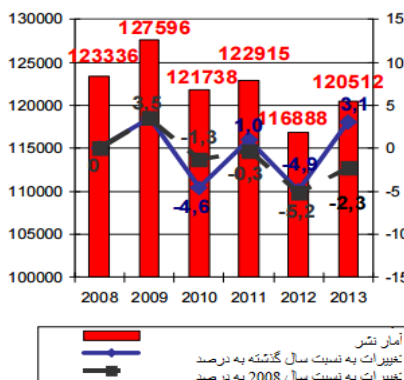
شاخص های کمی چاپ و نشر در روسیه

طبق آمار اتاق کتاب روسیه، در سال ۲۰۱۳، نزدیک به ۱۲۰۵۱۲ عنوان کتاب و بروشور با مجموع تیراژ ۵۴۱،۷ میلیون نسخه به چاپ رسیده است. مقایسه این ارقام با ارقام منتشره در سال ۲۰۱۲، نشان می‌دهد که مجموع تیراژ رشد ۳،۱٪ داشته است. (تصویر ۱)

رشد ۳،۱٪ تیراژ کتاب در سال ۲۰۱۳ از این بابت اهمیت داشت که نمودار مذکور طی سال‌های ۲۰۰۹-۲۰۱۲ روند نزولی را پشت سر می‌گذاشته است. (تصویر ۲)
اما این شادی چندان ادامه نیافت، زیرا در سال ۲۰۱۴ تعداد کل عناوین محصولات چاپی تا ۱۱۲،۱۲۶ کاهش پیدا کرد (معادل ۷٪ کاهش به نسبت سال ۲۰۱۳).

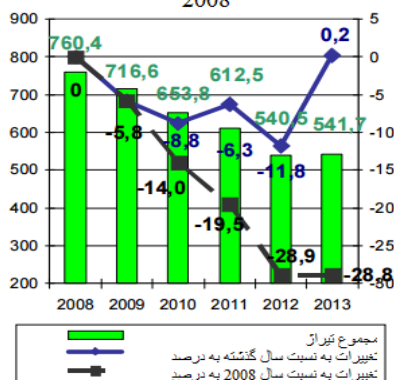
تصویر ۱

تعداد کتاب و بروشور چاپ شده در فدراسیون روسیه طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳

تصویر ۲

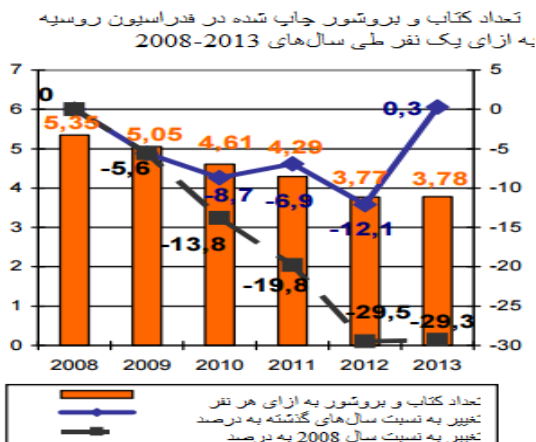
مجموع تیراژ کتاب و بروشور چاپ شده در فدراسیون روسیه طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه..... ۶

طبق برآوردهای انجام گرفته در سال ۲۰۱۳، تیراژ متوسط هر کتاب به نسبت سال ۲۰۱۲ کاهش ۲،۸٪ (۴۴۹۵ نسخه) دارد. و اگر در بازه زمانی ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳ نگاه کنیم، تیراژ متوسط یک کتاب تقریباً ۲۷،۱٪ افت کرده است. اما، نکته مهم این است که نمودار تعداد کتاب و بروشور منتشر شده به ازای هر نفر در سال ۲۰۱۳ به نسبت سال ۲۰۱۲ عملاً تغییری نکرده که همین مساله روند نزولی تیراژ را ناچیز ساخت. با اینحال، بررسی این روند از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳، نتیجه بالا را نشان می‌دهد (روند نزولی ۳۰٪) (تصویر ۳).

تصویر ۳

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۷

طبق آمار اتاق کتاب روسیه^۳ سال ۲۰۱۴ نسبت به سال ۲۰۱۳ اقبال کمتری برای ناشران داشته است زیرا تیراژ کتاب و بروشور در سال ۲۰۱۴ (۴۸۵۴۹۹ هزار نسخه) به نسبت سال گذشته ۱۰،۶٪ کمتر شده است. تعداد کل عناوین محصولات چاپی نیز تا ۱۱۲،۱۲۶ کاهش یافته (معادل ۷٪ کاهش به نسبت سال ۲۰۱۳). سیر نزولی در چاپ کتاب‌های جدید نیز مشاهده می‌شود. سال ۲۰۱۴ چاپ کتاب‌های جدید ۹۶۰۲۷ عنوان در مقابل ۱۰۱۹۸۱ به نسبت سال ۲۰۱۳ است. وضعیت کتاب‌های داخلی و آمار و ارقام تیراژ کتاب‌های داخلی نیز به همین صورت است. تنها ۳۴۰ کتاب با تیراژ ۱۰۰ هزار نسخه بیرون آمدند که این رقم نسبت به سال ۲۰۱۳ تا ۱۰۴ جلد کتاب کاهش داشته است. در بازار کتاب سال ۲۰۱۴ بیش از همه شاهد تیراژ بین ۱۰ تا ۵۰ هزار نسخه (کتاب و بروشور) هستیم که تعداد آنها طبق آمار حاضر به ۱۷۰۹۸۲ هزار نسخه می‌رسد و باز هم به نسبت سال ۲۰۱۳ کاهش ۷،۵٪ داشته است.

در شش ماهه اول سال جاری (۲۰۱۵) نیز به گزارش اتاق کتاب روسیه ۱۹۴۸۳۳ هزار نسخه کتاب به چاپ رسیده است که با کاهش ۱۸،۳ درصدی به نسبت سال گذشته روبرو هستیم.^۴

---

^۳ <http://pro-books.ru/news/3/16235>، Российская Книжная палата ۲۰۱۵ ژانویه ۲۳

^۴ <http://pro-books.ru/news/3/17033>

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه..... ۸

به گفته آژانس چاپ و نشر و ارتباطات جمعی (سال ۲۰۱۳)، روسیه از نظر حجم چاپ کتاب و بروشور در رتبه بندی جهانی نشر جایگاه چهارم را دارد. کشورهای چین، امریکا و بریتانیا در این رتبه بندی از روسیه جلوتر هستند. این رتبه بندی در چند عنوان و نهایتاً با احتساب کل عناوین صورت می‌گیرد. معمولاً برای تعیین رتبه یک کشور، معیارهای زیر را در نظر می‌گیرند:^۵

حجم کتاب و بروشور منتشر شده (کاغذی و الکترونیکی) و قیمت خرده فروشی (برای روسیه: ۱۸۴۴ میلیون یورو و امریکا: ۲۷۱۲۴ میلیون دلار)

تعداد عناوین منتشر شده در یک سال (برای روسیه: ۱۲۰۵۱۲ عنوان)
عناوین جدید به ازای یک میلیون نفر (برای روسیه: ۷۱۳ عنوان جدید و در امریکا: ۱۰۸۰ عنوان)

تعداد عناوین کتاب‌های الکترونیک قابل دسترسی از طرف ناشر (برای روسیه: تقریباً ۹۰۰۰۰ عنوان و در امریکا ۱۷۰۰ هزار عنوان)

سهم کتاب‌های الکترونیک در کل بازار کتاب (برای روسیه: ۰.۱٪ و برای امریکا: ۲۳٪ تمام فروش)

در جدول تعیین رتبه کشورها بر مبنای تمامی عناوین ذکر شده، کشورهای آمریکا، بریتانیا، آلمان، فرانسه، اسپانیا و ایتالیا به ترتیب رتبه یک تا پنج را کسب کرده و روسیه تقریباً در انتهای فهرست و پیش از برزیل، چین و هند قرار می‌گیرد.

---

^۵ منبع: Global eBook. A report on market trends and developments. – Rudiger Wischenbart Content & Consulting, Apr. 2014

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۹

آژانس فدرال چاپ و نشر بر مبنای آمار موجود می‌گوید که هر ساله درصد کتاب‌هایی که بازنشر می‌شوند رو به رشد است. به طور مثال در سال ۲۰۰۸ میزان بازنشر محصولات چاپی ۱۳،۷٪ بود که تا سال ۲۰۱۲ به ۱۵،۲٪ و در سال ۲۰۱۳ به ۱۵،۴٪ رسید. این روند در حقیقت گویای آن است که **ناشران برای سرمایه‌گذاری در محصولات جدید ریسک کمتری می‌کنند.**

ترجمه به طور کل در بین کتاب‌ها و بروشورهای چاپی در سال‌های اخیر سهم ثابتی دارد: سهم انتشار این دست مطالب ۱۱-۱۰٪ حجم کل عناوین کتاب‌ها و بروشورهای چاپی و ۱۳-۱۲٪ بر مبنای تیراژ است.

مطالعات نشان می‌دهد که بیش از نصف عناوین (۵۳،۱٪) از تمام کتاب و بروشورهای چاپ شده در سراسر کشور، با تیراژ کمتر از ۱۰۰۰ نسخه بیرون می‌آیند. این در حالی است که ۵ سال پیش سهم تیراژ زیر ۱۰۰۰ نسخه تنها ۴۰٪ بود. از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۳، تعداد محصولات چاپی با تیراژ کمتر از ۱۰۰۰ نسخه تقریباً تا یک چهارم افزایش داشته و تیراژ بیش از ۱۰۰۰ نسخه تا ۲۷،۶٪ افت کرده است. نکته دیگر این که، در سال‌های اخیر سهم محصولات چاپی که بدون درج تیراژ بیرون می‌آیند نیز افزایش یافته است.

به طور کل، در طول سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳، تیراژ ۵۰۰۰ نسخه به بالا تا ۴۰٪ افت کرده است. و نقطه مقابل آن این است که در همین بازه زمانی، چاپ کتاب با تیراژ کمتر از ۵۰۰ نسخه رواج بیشتری داشته است.

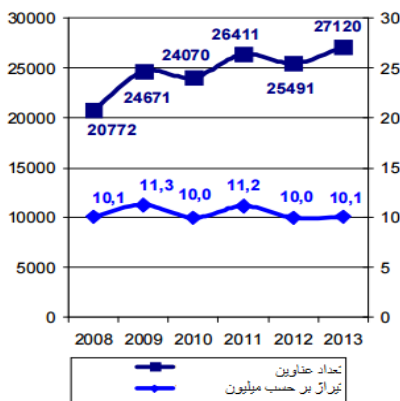
مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۱۰

به نسبت سال ۲۰۱۴، در شش ماهه اول سال ۲۰۱۵ تنها ۱۳۹ کتاب تیراژ بالاتر از ۱۰۰ نسخه داشته اند (سال ۲۰۱۴ - ۱۶۹ کتاب).

کم شدن تیراژ کتاب و بروشور در ۲۰۱۳-۲۰۰۸، بیش از همه به متون علمی و آموزشی و همچنین ادبیات هنری و ادبیات کودک مربوط می‌شود. بزرگترین دستاورد انتشارات علمی در این مدت، افزایش عناوین جدید تا ۳۰٪ بوده‌اند (اما به مجموع تیراژ چیزی اضافه نشده است/ تصویر ۹)، و در حوزه نشر کتاب‌های آموزشی نیز تعداد عناوین تقریباً ۹٪ افزایش داشته که در این مورد نیز مجموع تیراژ تغییر نکرده است (تصویر ۱۰)^۶

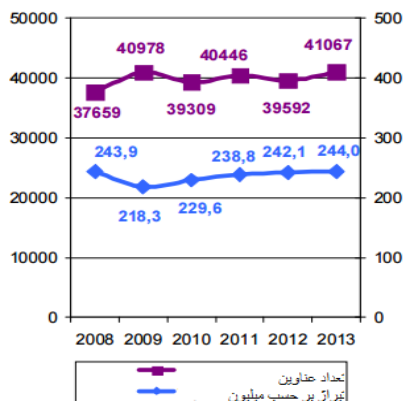
تصویر ۹

چاپ کتاب‌های علمی طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳

تصویر ۱۰

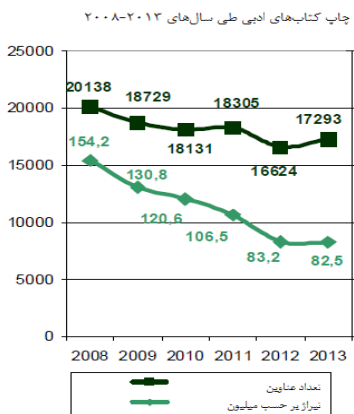
چاپ کتاب‌های آموزشی طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳

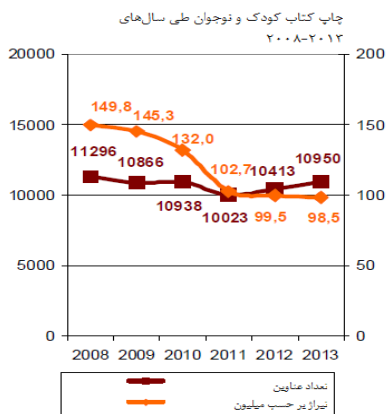
^۶ منبع: آژانس فدرال چاپ و نشر و ارتباطات جمعی

۱۱..... مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه

تصویر ۱۱

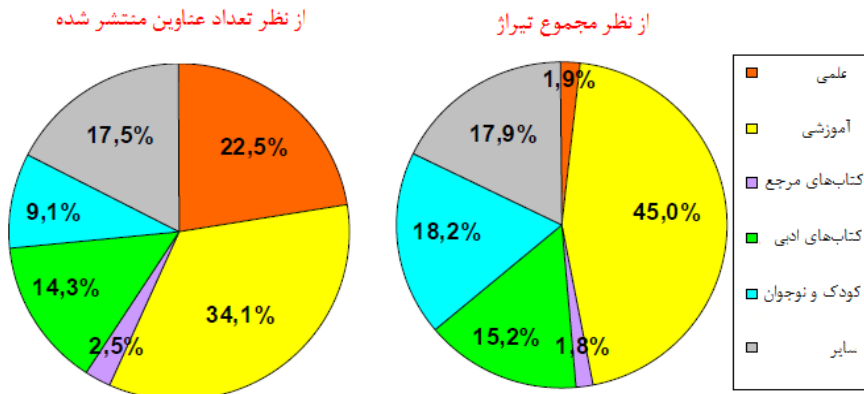
تصویر ۱۲

طی سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۱۳ تعداد عناوین کتاب‌های ادبی ۱۴,۱٪ و عناوین کتاب کودک تا ۳,۱٪ افت داشته است. در همین مدت زمانی، مجموع تیراژ کتاب‌های ادبی تا ۴۶,۵٪ و ادبیات کودک ۳۴,۲٪ افت کرده است.

تصاویر زیر گویای نمودار سهم کتاب‌های مختلف ادبی در بین مجموع کتاب‌ها و بروشورهای منتشر شده هستند.^۷ (تصویر ۱۳)

^۷ آژانس فدرال چاپ و نشر و ارتباطات جمعی فدراسیون روسیه

سال ۲۰۱۳ در حدود ۱۲۹۰ عنوان ترجمه کتاب از زبان روسی به زبان‌های دیگر با مجموع تیراژ ۲۷۶۱،۹ هزار نسخه منتشر شد که در مقایسه با سال ۲۰۱۲ شاهد افزایش در عناوین کتاب و کاهش در مجموع تیراژ هستیم.

علاوه بر این ۲۱۹۷ عنوان کتاب به ۶۸ زبان/اقوام ساکن در روسیه و دیگر کشورها به چاپ رسیده است. در این میان زبان انگلیسی با ۸۷۵ عنوان و مجموع تیراژ ۲۳۶۶،۶ هزار نسخه بر زبان‌های دیگر پیشی می‌گیرد. در سال ۲۰۱۲ تعداد عناوین کتاب‌هایی که به زبان انگلیسی منتشر شده‌اند تقریباً ۸٪ افزایش داشته است.

در سال ۲۰۱۴، ناشران روس ۱۱۶۹۲ عنوان ترجمه چاپ کرده‌اند که ۹۸۹ عنوان کمتر از سال ۲۰۱۳ است. مجموع تیراژ ناشران به طور محسوسی پایین آمده است (از ۷۱۰۷۹ به ۶۱۴۸۶ هزار رسیده است).

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۱۳

در جدول زیر فهرست ده نویسنده پرفروش ادبیات هنری و ادبیات کودک در سال ۲۰۱۳ در مقایسه با سال ۲۰۰۸ آورده شده است. تیراژ کتاب‌های این نویسندگان بیش از سایرین است. ۸. (تصویر ۱۴)

تصویر ۱۴

№ n/n	2008	تعداد عناوین	مجموع تیراژ بر حسب هزار	№ n/n	2013	تعداد عناوین	مجموع تیراژ بر حسب هزار
1.	Dantsova D.	147	9764,7	1.	Dantsova D.	143	2831,5
2.	Shilova U.	117	3748,0	2.	Ystinova T.	55	897,5
3.	Ystinova T.	100	3210,9	3.	Shilova U.	64	891,0
4.	Poliakova T.	102	2254,2	4.	Poliakova T.	58	826,9
5.	Akunin B.	79	2118,0	5.	Marinina A.	47	748,7
6.	Koelo P.	40	1516,0	6.	Akunin B.	60	737,9
7.	Vilmont E.	79	1504,4	7.	Doil A.	40	708,4
8.	Bushkov A.	93	1248,7	8.	Kristin A.	128	682,6
9.	Marinina A.	102	1111,2	9.	Roi O.	43	657,4
10.	Kolichev	86	1104,2	10.	Kartlend B.	67	655,0

در سال ۲۰۱۴ کتاب داریا دانتسوا پرتیراژترین کتاب سال شد. این موضوع در نظرسنجی‌های انجام گرفته توسط مرکز مطالعات افکار عمومی روسیه^۹ نیز به تایید رسیده است.

داریا دانتسوا نویسنده داستان‌های جنایی است که سال گذشته ۹۵ کتاب با تیراژ ۱۶۸۳۰۰۰ (یک میلیون و ششصد و هشتاد و سه هزار) نسخه از او منتشر شد. پس از

^۸ آژانس فدرال چاپ و نشر و ارتباطات جمعی فدراسیون روسیه

^۹ <http://www.wciom.ru/>

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۱۴

او رکز استات نویسنده معروف امریکایی در حوزه رمان‌های کارآگاهی قرار گرفت که ۱۳۲۰۰۰ نسخه تیراژ کتاب‌هایش بود. تاتیانا پالیکووا و آناستاسیا دیگر نویسندگان روس با تفاوت نه چندان کم و ۵۸ تا ۵۰ کتاب با تیراژ ۶۶۳ و ۶۶۱ هزار نسخه در جایگاه سوم قرار گرفتند. در حوزه ادبیات کودک نیز نویسنده کلاسیک روس کورنی چوکوفسکی همچنان جایگاه خود را در رتبه اول حفظ کرده است (۱۹۵ میلیون نسخه)، پس از او نیکلای نوسوف با ۸۹۷ هزار نسخه و سپس آگنیا بارتو با ۸۷۱ هزار نسخه و نهایتاً ولادیمیر استپانوف با ۹۵۵ هزار نسخه قرار می‌گیرند.

در این مدت زمانی آثار داریا دانتسوا همچون گذشته پرفروش‌ترین کتاب‌ها هستند. ۶۶ کتاب او با تیراژ ۹۵۴ هزار نسخه در شش ماه اول سال ۲۰۱۵ بیرون آمده است. سایر نویسندگانی که در فهرست ۵ نویسنده پرتیراژ قرار می‌گیرند، فاصله بسیار زیاد و قابل ملاحظه‌ای با داریا دانتسوا دارند. تیراژ کلی خانم ا.ا.ل. جیمس دیگر نویسنده فعال ۵۱۰ هزار نسخه بوده است و کتابی که با موضوع زندگی زناشویی و با نام مستعار ناتالیا آلکساندروونا منتشر می‌شود، تیراژ ۴۸۰ هزار نسخه دارد. تاتیانا پالیکووا با ۴۲۲ هزار نسخه و تاتیانا اوستینوا با ۴۱۶ هزار نسخه در جایگاه چهارم و پنجم قرار می‌گیرند.

ناشران کتاب در روسیه

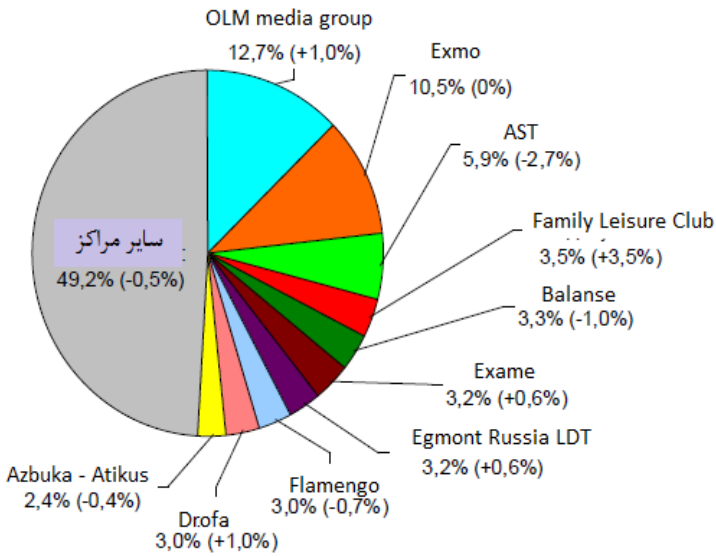
طبق آمار اتاق کتاب روسیه، ۵۷۲۷ مؤسسه نشر در سال ۲۰۱۳ در سراسر فدراسیون روسیه فعال بوده‌اند. این آمار شامل تمام مراکز نشر اعم از مراکزی می‌شود که دست کم یک عنوان کتاب منتشر کرده باشند. مراکز فعال نشر در طول یک سال حداقل ۱۲ کتاب و بروشور به چاپ رسانده‌اند و یا اینکه مجموع تیراژشان بالاتر از ۱۲۰۰۰ نسخه بوده است (به طور میانگین ۱۰۰۰ نسخه در ماه). ۱۲۹۱ ناشر در طول سال ۲۰۱۳ بیش از ۱۲ عنوان کتاب و بروشور بیرون داده‌اند.

مقایسه آماری دو سال ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ نشان می‌دهد که تعداد مراکز فعال نشر در روسیه ۲،۷٪ کاهش داشته است.

اگر از بین ۱۲۹۱ مرکز نشر که سالانه بیش از ۱۲ عنوان کتاب خروجی دارند، مراکز دانشگاهی را خارج کنیم، ۸۳۱ مرکز باقی می‌ماند. و اگر از این رقم نیز مراکز نشر علمی، موزه‌ها، کتابخانه‌ها و سازمان‌های دینی را کم کنیم، تنها ۶۴۲ مرکز نشر باقی می‌ماند که بیکره اصلی بازار نشر روسیه را تشکیل می‌دهند.

در نمودار دایره‌ای زیر سهم مراکز اصلی نشر را در بازار روسیه بررسی می‌کنیم (بر مبنای تیراژ سال ۲۰۱۳) (تصویر ۱۵)

از بین ناشران روس، انتشارات اکسمو (با ۷۰۴۷ عنوان کتاب)، آ.آ.اس.ت (با ۵۲۱۰ عنوان کتاب) و «استاندارداینفو» (با ۳۶۸۳ عنوان کتاب) سه ناشر پیشرو از نظر تعداد چاپ کتاب و بروشور در سال ۲۰۱۴ هستند.

در این مدت نشر کتاب‌های مخصوص نوجوانان بیش از همه سیر نزولی داشته است. انتشارات «پراسویشنیه» (روشنگری) با چاپ ۲۶۷۷ میلیون نسخه در طول شش ماه، اکسمو با ۱۸۷۵ میلیون نسخه در طول این مدت و آ.آ.اس.ت با ۱۵۰۴ میلیون نسخه صدر نشین فعالیت‌های چاپ و نشر در سطح روسیه شدند.

شبکه توزیع کتاب

طبق پژوهش‌های مرکز تحقیقات افکار عمومی که اواخر ۲۰۱۳ و اوایل ۲۰۱۴ انجام گرفته است، بیش از دو سوم مردم روس (۷۱٪) از شرایط توزیع و قیمت فروش کتاب‌ها نسبتاً راضی هستند. سال ۲۰۰۹ این نمودار ۱۰٪ پایین‌تر بود. تقریباً ۵۰ درصد مردم روسیه به سراغ هزینه‌های سنگین نمی‌روند. بیشتر آنها افراد سالخورده (۵۵٪) و مابقی افراد کم درآمد جامعه هستند. با این حال، همین افراد به کتاب و کتابخوانی توجه کافی نشان می‌دهند.

طبق تحقیقات مندرج در مجله «صنعت کتاب» سال ۲۰۱۳، حجم بازار کتاب روسیه ۵۰،۳۸ میلیارد روبل بدون احتساب حجم خرید توسط سازمان‌های دولتی و ۷۸،۰۱ میلیارد روبل با احتساب خرید دولتی بوده است. بازار کتاب روسیه در سال ۲۰۱۳ با کاهش ۲،۶٪ روبرو بوده زیرا گردش کتاب در کانال‌های شبکه فدرال دچار افت شده است و فروش کتاب در کیوسک‌ها و خرده‌فروشی‌های نه‌چندان مرتبط با کتاب پایین آمده است.

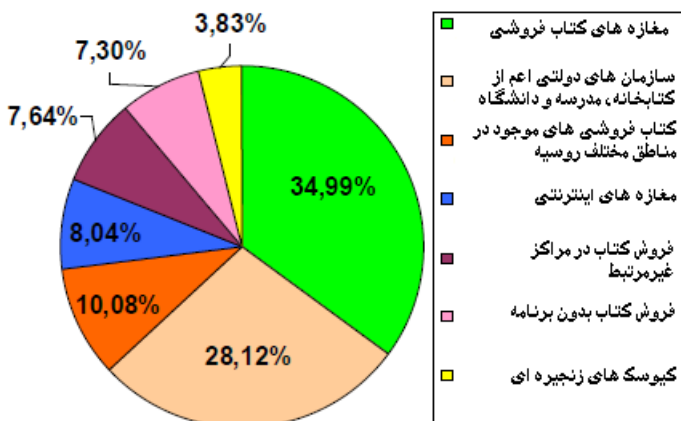
با این حال، با اتخاذ تدابیر دولتی و افزایش فروش از کانال‌های دولتی، افت در گردش را کمی جبران کرده و از ۲،۶٪ به ۱٪ رساندند. به اعتقاد تحلیل‌گران این مجله، احتمالاً در آینده، دولت بتواند شاخه کتاب را بیشتر روی خرید دولتی متمرکز کند. اگر حوزه نشر الکترونیکی را نیز به شاخه کتاب اضافه کنیم، آنوقت افت گردش سال ۲۰۱۳ به زیر ۱٪ می‌رسد. با این حال، پیش‌بینی‌ها حاکی از این است که حتی

۱۸..... مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه

اگر آهنگ رشد فروش کتاب‌های الکترونیک را ثابت نگه داریم، در سال ۲۰۱۵، با افت محسوس فروش کتاب در بازار روبرو خواهیم شد.

نمودار زیر سهم کانال‌های مختلف را در درآمد شاخه کتاب نشان می‌دهد. (تصویر ۱۶)

تصویر ۱۶

به گفته مجله «صنعت کتاب» حوزه ادبیات آموزشی و ادبیات کودک و پس آن ادبیات هنری در شاخه کتاب روسیه بیش از همه در معرض آسیب و سقوط هستند. با این حال، به گفته کارشناسان این مجله، احتمال دارد که با تدابیر مشخصی بتوانند در آینده درصد آسیب و سقوط نشر در سه حوزه نامبرده را کاهش دهند. در سال ۲۰۱۳ به دلیل بروز مشکلات مالی و افت گردش کتاب، شبکه فروش کتاب

«کتابفروشی من» متشکل از چند انتشارات بزرگ «آ.اس.ت-پرس»، «اینفرا-م»، «فینیکس»، «ریپول»، «نیولا» و «استرکوزا» که سال ۲۰۱۰ با یکدیگر متحد شده بودند، به کار خود خاتمه داد.

امروز عملاً تمامی ناشران در حوزه‌های مختلف به سیاست فروش کتاب از کانال اینترنت روی آورده‌اند. **کانال‌های اصلی فروش کتاب در روسیه** به شرح زیر است: «لابیرینت» (Labirint.ru)، «اوزون» (OZON.ru)، «لوگوس - اینترنت» (Read.ru)، «مای ماگازین» (My-shop.ru)، «کنیگارو» و ...

در این میان، **سایت اوزون ۲۴٪ بازار را در دست گرفته** و بیش از سایر سایت‌ها موفق عمل کرده است. این سایت بیش از ۲ میلیون عنوان کتاب برای فروش قرار داده است. قیمت متوسط این کتاب‌ها ۲۴۵ روبل است (بدون احتساب قیمت حمل). از دیگر امکاناتی که این سایت ارائه می‌دهد، تعیین ۲۱۰۰ نقطه برای دریافت سفارشات از محل انتشارات روسیه تا مشتری می‌باشد. **متوسط خرید از این سایت ۱۰۰۰ روبل** (در مسکو ۱۲۳۲ روبل) است.

در بین روس‌ها قرض گرفتن کتاب از آشنایان و یا کتابخانه چندان مرسوم نیست، اما بالارفتن محبوبیت دانلود کتاب از اینترنت کاملاً مشهود است.

مرکز مطالعات افکار عمومی فدراسیون روسیه تحقیقی در زمینه مطالعه کتاب انجام داده است. هدف از انجام تحقیق این است که: آیا مردم حاضرند برای خرید کتاب پول پرداخت کنند و معمولاً کتاب‌های مورد علاقه خود را از کجا تهیه می‌کنند؟

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۲۰

نتایج تحقیقات نشان داد که امروز نیز همچون پنج سال گذشته، یک سوم شهروندان کتاب‌های مورد نیاز خود را در مغازه‌ها و بازار کتاب خریداری می‌کنند (۳۲٪ در سال ۲۰۱۴ و ۳۴٪ در سال ۲۰۰۹). این افراد معمولاً در سنین بین ۳۵-۴۴ سال قرار دارند (۴۱٪)، اهالی مسکو و سن پترزبورگ (۴۱٪) و افراد دارای تحصیلات عالی (۴۰٪). در تحقیقات مشخص شده که برخی افراد نیز ترجیح می‌دهند کتاب موردنیازشان را از آشنایان به امانت بگیرند (سال ۲۰۰۹ - ۳۷٪ و سال ۲۰۱۴ - ۲۴٪). برخی نیز از کتابخانه شخصی بهره می‌گیرند (از ۲۷ تا ۱۷٪). در این نظرسنجی‌ها و تحقیقات مشخص شد تعداد افرادی که کتاب را در سایت اینترنتی جستجو و دانلود می‌کنند (رایگان و غیررایگان) ۳،۵ برابر بیش از قبل شده است (از ۵٪ در سال ۲۰۰۹ به ۱۸٪ در سال ۲۰۱۴ افزایش داشته است).

از هر ده نفر، یک نفر به سراغ کتابخانه‌های عمومی می‌رود (۸٪ در سال ۲۰۱۴ و ۱۰٪ در سال ۲۰۰۹). کمترین آمار به کتابخانه‌های دانشگاهی تعلق می‌گیرد که آمار ۲٪ را نشان می‌دهد. به طور کل **تمام شواهد حاکی از کاهش تقاضا و مصرف در کتابخوانی است:** سال ۲۰۰۹، آمار بدست آمده از گزینه «عملاً کتاب نمی‌خوانم» ۲۷٪ بود و این آمار امروز به ۳۶٪ افزایش پیدا کرده است.

نیمی از افرادی که در نظرسنجی‌ها حضور داشتند اظهار کردند که پس از تهیه کتاب بلافاصله آن را می‌خوانند (۴۷٪)، نیم دیگر (۵۰٪) خواندن کتاب را به بعد موکول می‌کنند (که ممکن است زمان زیادی ببرد). تنها ۴۸٪ افراد در این نظرسنجی‌ها (۶۱٪ دانشجویان و ۲۹٪ افراد فاقد تحصیلات آکادمیک) به «عاشق

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۲۱

کتاب خواندن» هستند و ۴۳٪ مابقی نمی‌توانند چنین عبارتی را در مورد خود بگویند. ۱۵٪ افراد به کتاب‌های دست دوم تمایل بیشتری دارند. این افراد غالباً از شهرهای مسکو و سن‌پترزبورگ (۲۶٪) و افراد دارای تحصیلات عالی (۲۰٪) هستند. ۷٪ افراد در این پژوهش در مواردی کتاب‌هایی را خریداری می‌کنند که نیازی به آن ندارند.

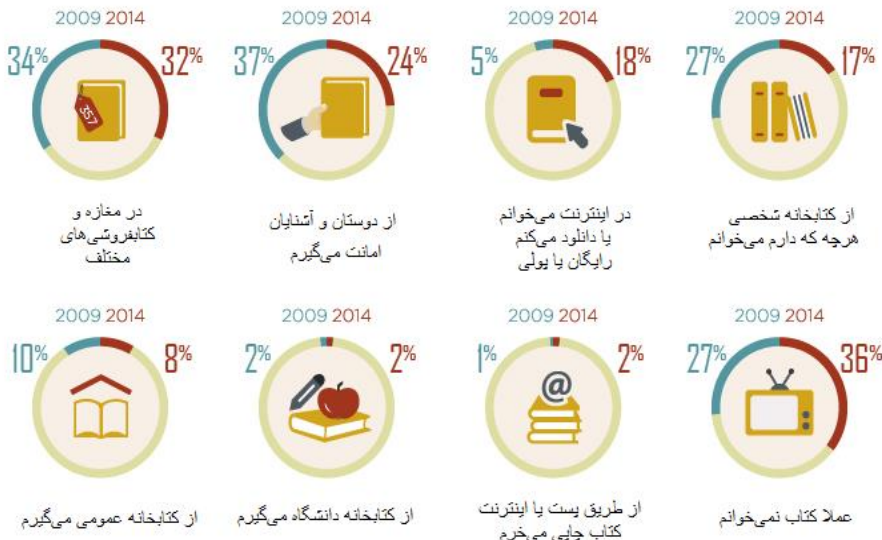
به طور متوسط مردم روس برای خرید یک کتاب جدید حاضر به پرداخت مبلغ ۳۶۱ روبل هستند. ۷۱-۷۳٪ حاضرند برای خرید یک کتاب چاپی مبلغی بین ۵۰ تا ۱۰۰ روبل پرداخت کنند. نیمی از افراد این نظرسنجی (۵۴٪) حاضرند تا ۲۰۰ روبل برای کتاب هزینه کنند. و تنها ۳۵٪ افراد حاضر به پرداخت ۳۰۰ روبل هستند. آمار گروه بعدی یعنی افرادی که حاضر به پرداخت ۴۰۰ روبل نیز هستند به ۲۰٪ می‌رسد و نهایتاً ۷٪ مردم تا ۱۰۰۰ روبل برای خرید کتاب مورد علاقه‌اشان هزینه می‌کنند. پرداخت ۱۵۰۰ روبل به بالا برای کتاب مورد علاقه آمار بسیار کمی دارد و به ۵٪ محدود می‌شود.^{۱۰}

---

^{۱۰} این نظرسنجی در روزهای ۲۴-۲۵ مه ۲۰۱۴ با حضور ۱۶۰۰ نفر از ۱۳۰ نقطه در ۴۲ منطقه و جمهوری فدراسیون روسیه برگزار شده است. درصد خطای آماری تا ۳،۴٪ برآورد شده است.

معمولا کتاب مورد علاقه خود را از کجا تهیه می‌کنید؟

پاسخ ها به سه گزینه محدود می‌شود

افرادی که کتاب‌های دست دوم نمی‌خرند

81%

افرادی که کتاب می‌خرند و خواندنش را به بعد موکول می‌کنند

50%

افرادی که به خاطر قیمت بالا فقط کتاب‌های مورد نیازشان را می‌خرند

89%

48%

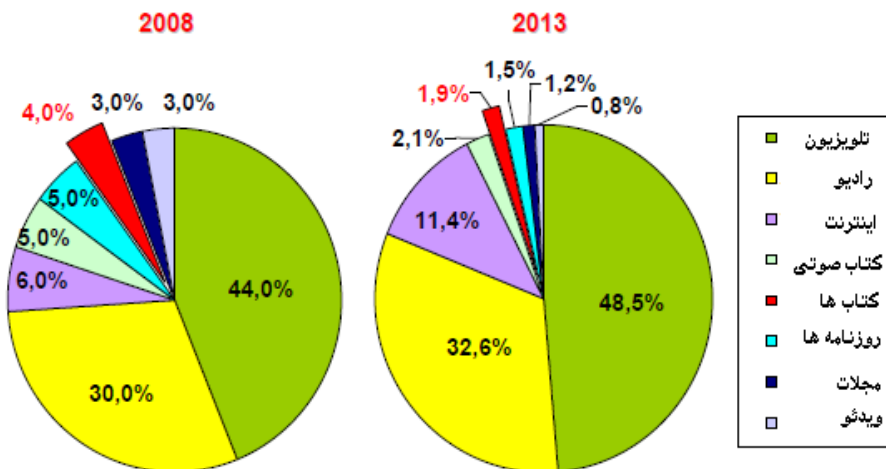
علاقه‌مندان به کتابخوانی

چشم انداز توسعه بازار کتاب الکترونیکی در روسیه

طبق آمار منتشره در مراکز رسمی روسیه، به طور متوسط شهروندان روسیه در سنین بالای ۱۶ سال، حدود ۸،۵ ساعت در شبانه روز به رسانه‌ها اختصاص می‌دهند که از این بین، سهم کتابخوانی تنها ۱،۹٪ (ده دقیقه در روز) است. مقایسه این آمار، با آمار سال ۲۰۰۸ نشان می‌دهد که در چهار سال گذشته، زمانی که افراد به کتابخوانی و مطالعه منابع چاپی اختصاص می‌دهند به شدت افت کرده و از طرف دیگر، در پنج سال گذشته، سهم تلویزیون، رادیو و به ویژه اینترنت در زندگی مردم بالاتر رفته است. (تصویر ۱۷)

تصویر ۱۷

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۲۴

در عرض چند سال تعداد کتاب های دانلود شده از اینترنت در روسیه تا ۳،۵ برابر افزایش یافته است^{۱۱}

پیش بینی تحلیل‌گران بر این است که در شش سال آینده، سهم کتاب‌های الکترونیکی در روسیه به طور پویا افزایش خواهد یافت. طبق ارزیابی‌های شرکت «لیت پرس» حجم بازاری قانونی کتاب الکترونیکی در بازار عملا دو برابر به نسبت سال ۲۰۱۳ افزایش یافته است. پیش‌بینی‌های شرکت «لیت پرس» بر این است که طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۵ ظرفیت بازار فروش کتاب‌های الکترونیکی در روسیه در حدود ۵۰۰ میلیون روبل بوده که به نسبت سال ۲۰۱۳ (۲۶۰ میلیون روبل) دو برابر خواهد شد. با وجود خوشبینی‌های موجود نسبت به این آهنگ فزاینده، تحلیل‌گران مجله «صنعت کتاب» معتقد هستند که این حوزه فضایی برای رشد دارد. در سال ۲۰۱۳ تعداد کاربران منطقه مسکو که در فضای مجازی کتاب ثبت نام کرده‌اند رشد منفی ۳٪ داشته است (ارزیابی تخصصی در ماه آگوست ۲۰۱۳ انجام گرفته است). بنابراین، رشد کاربران تنها به ازای افزایش متقاضیان از دیگر مناطق روسیه و خارج از کشور امکان پذیر است.

آمار مرکز تحقیقاتی Digital Parenting Russia نشان می‌دهد که سال ۲۰۱۳ ، ۴۸٪ دانش‌آموزان روسیه از کتاب الکترونیکی (ابزارهای دیجیتال برای مطالعه، اعم از کتاب الکترونیکی و آی‌پد) استفاده می‌کنند. با توجه به دیجیتال شدن بسیاری از مراکز آموزش عمومی (مدارس) و گسترش روزافزون دستگاه‌های الکترونیک و از

---

¹¹ <http://animedia-company.cz/reading-statistics-in-russia-blog/>

مروری بر کتاب و کتابخوانی در فدراسیون روسیه ۲۵

طرف دیگر تمایل و علاقه نسل جدید به استفاده از ابزارهای مذکور، کتابهای الکترونیکی به مرور زمان فضای بیشتری را به خود اختصاص خواهند داد.